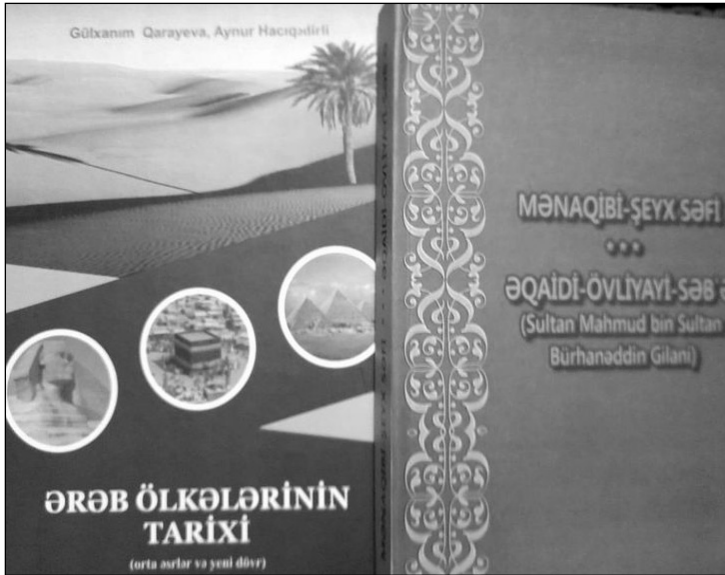

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun elmi katibi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aynur Hacıqədirlinin transfoneliterasiya edib nəşrə hazırladığı tarixi kitabda iki dəyərli əsər yer alır. Tədqiqatçı kitabı atası Həsənov Məhərrəm Rəsul oğluna ithaf etmiş və Həzrəti-Əlinin (ə) çox dəyərli bir hədisini diqqətə çatdırmışdır: "Övladın ata boynunda, atanın da övladın boynunda bir neçə haqqı var. Övladın borcu ataya hər şeydə itaət etməkdir (Allahın əmrindən başqa). Atanın övlad boynunda haqqı isə ona yaxşı ad, gözəl əxlaq vermək, Quran və elm öyrətməkdir...". Kitabın redaktoru Hacı Mustafa Məloğlu, rəyçisi f.e.d., professor Azadə Musabəyildir.

Kitabdakı birinci əsər "Mənaqibi-Şeyx Səfi" adlanır, əsər İbn Bəzzatın "Səfvətüs-səfa" əsərinin azərbaycan dilinə tərcüməsidir. Tədqiqatçı kitabı yazdığı "Ön söz"də tarixi şəxsiyyət olan Şeyx Səfi haqqında məlumat verir, sonra əsərdən bəhs edərək yazır: "Çapa hazırladığımız "Mənaqibi-Şeyx Səfi"-nin qarşınızdakı bu nüsxəsi AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda FS-31 şifri altında saxlanılır. Kitabda tərcümənin müəllifi və katib haqqında heç bir məlumat yoxdur. əsər 157 vərəq, 28 fayda, 5 başlıq, 3 fəsil və 29 hekayədən ibarətdir".

Əsər "Bismillahir-Rəhmanir-Rəhim"-lə başlayır. əsər boyu nəsr və nəzmın növbələşməsinə görə. Əsərin dili çetindir. Ərəb-fars sözlərinin çoxluğu bu transfoneliterasiya işinin nə qədər çətin olduğunu bildirir. Kitabda Qurani-Kərimdən, Həzrəti-Mühəmmədin (s) hədislərindən

çox istifadə edilmişdir ki, bu da əsərin nəşrə hazırlanmasını çətinləşdirir. Amma bütün bunlara baxmayaraq, Aynur Hacıqədirlili bu çətin işin öhdəsindən layiqincə gəlmiş, oxuculara dəyərli bir əsər təqdim etmişdir.

Əsərdə bir sıra şairlərin şeirlərindən verilən nümunələr və bu nümunələrin şərhli əsəri daha maraqlı etmişdir. Müəllif əsəri Şeyx Səfinin buyuruqları əsasında yazmışdır. Şeyxə verilən dərin suallar həm nəslrlə, həm şeirlə verilmişdir. Şeyx Səfinin bu sualları layiqincə cavablandırması onun çox dərin təfəkkürə malik, əhatəli elmi biliyə sahib olmasını sübut edir. Müəllif əsərə böyük alimlərlə, övliya ilə bağlı bəzi hekayətlər də daxil etmişdir ki, bu da çox maraqlı və oxucunu yormamaq baxımından əhəmiyyətlidir.

Əsərdəki suallar əsasən Allahın müqəddəsliyindən, yaratdığı aləmlərdən, müxtəlif nəsələrdən, ruhlardan, nəfslər-

dən, ilhamlardan, insanın Allah qarşısındakı ibadətindəndir və Şeyx Səfinin dərin cavabları olduqca düşündürücü və öyrədici. Sonda Şeyx Səfinin müştəfi Şeyx Zahid Gilani ilə bağlı hekayətlər də maraqlıdır.

Ümumilikdə əsər çox maraqlıdır. Dili çətin olsa da, oxuduqca anlaşılır. Ümid edirik ki, Aynur xanımın bu əhəmiyyətli işi tarixçilər, tədqiqatçılar, həblə adi oxucular tərəfindən maraqla qarşılanacaq.

Kitaba daxil edilmiş ikinci əsər Sultan Mahmud ibn sultan Bühranəddin Gilaninin "Əqaidi-övlüyə-səbə" əsəridir. Aynur Hacıqədirlili "ön söz"də türkçə qələmə alınmış bu əsərin 46 vərəqdən ibarət olduğu qeyd edərək yazır: "kitabda Şeyx Səfiəddin, Şeyx Cəmaləddin, Şeyx Bühranəddin və digər təsəvvüf böyükəri haqqında söhbər açılır, onların fikirləri izah edilir, Həzrəti-Əli (ə) və onun Övladları (ə.m.) ilə bağlı məlumatlar verilir, şiəlik və onun fəzilətləri izah edilir. Həmçinin müəllifin də daxil olduğu yeddi səfəvi şeyxinin fəlsəfə və kəlam mövzusunda düşüncələrindən bəhs edilir. Əsərin əvvəlində müəllifin adının Sultan Mahmud bin sultan bühranəddin bin Şeyx Cəmaləddin bin qütbül-övlüyə Şeyx zahid Gilani olduğu qeyd olunur. Burada verilən məlumata görə, Sultan Mahmud Gilani bu əsəri oğlu Şeyxzadə Məlik Tayfurun arzusuna əsasən yazmışdır. Müəllif haqqında mənbələrdə, demək

olar ki, heç bir məlumat yoxdur. Lakin Şeyx zahid Gilaninin nəvəsinin oğlu olmasını nəzərə alsaq, müəllifin XIV əsrin ikinci yarısı və XV əsrin birinci yarısında yaşamış olması, bizi bu əsərin də elə bu dövrlərdə qələmə alınması qənaətinə gətirmiş olur".

Əsərin əvvəlində "bismillah"-la başlayan şükranlıq dolu iki yazıdan sonra "Müqəddimə" gəlir. Müqəddimədən sonra "Dər bəyani-əql və kəşfi-məratibi-an" adlı fəsildə əqlə bəhs edilir, Peyğəmbərdən (s) hədis verilir. Sonra yeni bir fəsildə Allahın zəti, tanınması, varlığı, elmi, Həyy olması, Əzəli və Əbədiyi, cism və ya ruh olması, cəvher və ya ərz olması, Səmi və Bəsir olması, Ədl olması və s. sifətləri barədə verilən sualların Şeyx tərəfindən cavablandırılmasını görürük. Sonra yenə də "bismillah"-la başlayan yazıda Allahın sifətlərinin tərifini və müxtəlif bəhslərdə sual-cavabın şahidi oluruq. Sonda nübüvvətdən - Həzrəti-Mühəmməddən (s) və imamətdən - Həzrəti-Əli (ə) və övladlarından (ə.m.) söz açılır. Əsər çox maraqlıdır. Birici əsərə görə dili daha sadədir, asan başa düşülür.

Tarixçi Aynur Hacıqədirlili həm də Bakı Dövlət Universitetinin müəllimidir. Onun bir sıra dərslərləri də nəşr olunmuşdur ki. Bunlardan biri də "Ərəb ölkələrinin tarixi" adlanır. Gülxanım Qarayeva ilə şərik yazmış bu dərslərdə ərəb ölkələrinin həm orta əsrlər, həm də yeni

dövr tarixi işıqlandırılmışdır.

Kitabın elmi redaktorları AMEA-nın həqiqi üzvü Nərgiz Çingiz qızı Axundova və tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aida Rəhim qızı Bağirova, rəyçiləri tarix üzrə fəlsəfə doktorları, dosent İ.Q.Ağayev və A.A.Məmmədli. Kitab "XVIII fəsildən ibarətdir: "Cəhiliyyə dövründə ərəblərin sosial-iqtisadi, siyasi və dini durumu", "İslam dinin meydana gəlməsi". "Rəşidiyyə xəlifələri", "Məhəmməd (s) peyğəmbər və rəşidiyyə xəlifələri dövründə etnik-mədəni mühit", "Əməvilər xilafəti". "Abbasiilər xilafəti", "Müstəqil dövlətlər", "Osmanlı imperiyasının ərəb fəthləri", "Yeni dövrün əvvəllərində ərəb ölkələrinin ümumi xarakteristikası", "Suriya, Lubnən, Fələstin", "İraq", "Ərəbistan yarımadası", "Misir", "Sudan", "Əlcəzair", "Mərakeş", "Tunis". "Libiya". Hər fəsil özlüyündə bir neşə başlıq bölünmüş və ərəb ölkələrinin tarixi araşdırılmışdır. Bəzi ölkələrin tarixi ilə bağlı çox əhatəli araşdırma aparılmışdır. Müəlliflər olduqca çətin bir işin öhdəsindən gələrək, ortaya bu günün tələbələri, tədqiqatçıları üçün dəyərli bir kitab qoymuşlar.

Aynur xanım həm dəyərli bir tarixçi kimi araşdırmaları ilə tanınır, həm də son zamanlarda bir elmi katib kimi Əlyazmalar İnstitutundakı fəaliyyəti ilə sevilir. Aynur xanıma yeni-yeni müvəffəqiyyətlər arzulayırıq, ondan yeni kitablar gözləyirik.

Sona XƏYAL